

Марина Ђировић

Народни музеј Ваљево

marina.istoricarka@gmail.com

ДРУШТВО ПРИЈАТЕЉА МУЗЕЈА И НЕДЕЉА МУЗЕЈА 1953–1958. ГОДИНЕ

Айсѝракиѝ: На основу докумената из стручног архива Народног музеја Ваљево и доступне литературе, приказан је рад Друштва пријатеља музеја као и програми манифестације Недеља музеја коју је Друштво покренуло и организовало пуне четири године. Делатност Друштва се огледала у научној и стручној помоћи тек основаном музеју који у првим годинама свог постојања није располагао са довољно стручним и професионалним кадром. Активности које је Друштво спроводило током Недеље музеја биле су и васпитно-педагошке, одржана су бројна предавања на тему значаја музеја као институције и значаја и потребе сарадње са градским и сеоским школама. Бројне покретне тематске изложбе са аутентичним материјалом којим је Музеј располагао организоване током тих недељу дана такође су имале за циљ да приближе становницима и Ваљева и околних села рад музејских стручњака и укажу на потребу прикупљања што разноврснијег материјала за музејске збирке.

Према закону о музејима из 1951. године, Музеј врши културно-просветну делатност и има задатак да служи науци и просвећивању народних маса и развоју културе путем систематског сакупљања, сређивања, чувања, научног обрађивања и популарисања предмета и грађе од значаја за историју, археологију, уметност, етнографију, привреду краја и друго.¹ И две године након оснивања, Народни музеј Ваљево је радио само на основу одлука донесених на састанцима Савета музеја. Одржано је пет састанака и на њима су се решавала углавном питања ве-

---

¹ Службени гласник бр.4 НР Србије од 25. јануара 1955, *Закон о музејима*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:

зана за само функционисање установе, њено сређивање, набавку нових предмета и уобличавање збирки. „Чланови Савета су радили предано по свим овим питањима али и поред великог залагања они нису могли да пруже Музеју, ону потребну помоћ коју би пружило особље везано својим радом искључиво за ову установу.“²

На основу извештаја о раду из 1953. уочава се да се ништа није урадило на сакупљању и систематском проучавању етнографије и археологије ваљевског краја. Из свих ових разлога осетила се потреба за интензивнијим интелектуално-научним радом у самом Музеју, јер су научне институције Српска Академија Наука и Гласило музејско-конзерваторских радника ФНРЈ тражиле радове из уже специјалности музеја: етнографије, археологије и историје уметности, који би били публиковани и служили би у уобличавању и у употпуњавању научних сазнања. „У циљу развитка и унапређења Народног музеја града Ваљева, и да би он достојно репрезентатовао богату историју града и околине уско везане са њим оснива се Друштво пријатеља Народног музеја Града Ваљева.“³

Оснивачка скупштина одржана је 10. новембра 1953. Оснивање Друштва иницирао је Љубиша Милошевић који је постао и његов председник. На истој скупштини усвојена су правила и програм рада Друштва. Правила Друштва имала су 19 чланова. Према њима, Друштво је имало седиште у Ваљеву, са подручјем

² *Рад музеја у току 1953 године и потребе у 1954 години*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр.11/п

³ Друштво пријатеља музеја 1953-54, *Програм рада Друштва пријатеља Народног музеја Града Ваљева*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:108/д

⁴ Присутни су били: Рад М. Драшковић, Јеврем Ненадовић, Љубиша Милошевић, Живорад Гајић, Бранко А. Јовановић, Павле Лазаревић, Милан Николић, Слободан Ђукић, Будимир Миливојевић, Вук Ђорђевић, Срећко Јовановић, Слободан Грковић, Драган Стефановић, Александар Тараканов, Марко Павичевић, Благоје Чупаревић, Богомир Јеремић, Оливера Ранковић, Душан Томић, Милена Вићентијевић, Станко Савић, Нада Ђорђевић, Михаило Јевтић, Ђорђе Гостовић, Владан Богдановић, Света Пајевић, Богдан Ранковић, Милинко Јанковић, Брана Вучићевић, Душан Војиновић и други. Друштво пријатеља музеја 1953-54, *Списак присутних друговаца на Оснивачкој скупштини друштва пријатеља Музеја*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:108/д

делатности на територији Ваљева и околине и свој печат округлог облика са именом друштва. Ради развитка и унапређења Музеја града Ваљева, Друштво је поставило следеће задатке:

1. „Гаји и пропагира међу својим члановима интерес и љубав према старинама уопште;

2. Проналази и прикупља све ствари које имају музејску вредност, било путем поклона, било путем откупа и ставља га на располагање Музеју града Ваљева.”⁵

По истим правилима, члан удружења могао је постати сваки грађанин-ка Југославије који се добровољно упише у чланство. Чланови су могли бити редовни и почасни. Редовни су били они који су плаћали уписнину и чланарину коју је одредила Годишња Скупштина друштва, а почасне је бирала Скупштина друштва на основу одређених заслуга. Сви чланови су имали своја права и обавезе: учествовање на свим скуповима, акцијама, приредбама и манифестацијама друштва, бирају органе друштва и буду бирани, редовно плаћају члански улог, обавештавају о постојећим старинама, проналазе и подносе извештај.

Друштво је имало своје органе: Скупштину, Управни и Надзорни одбор и Поверенике.

Скупштина се одржавала сваке године. Бирала је свог руководиоца тј. председника и секретара, као и два оверача записника, чланове Управног и Надзорног одбора и усвајала је њихове извештаје за претходну годину. Починјала је са радом у час за који је заказана, ако је присутно више од половине пуноправних чланова. Одлуке су се доносиле простом већином, а у случају једнаке поделе гласова, предлог се одбијао.

Управни одбор имао је 7 чланова, изабраних на оснивачкој скупштини.⁶ Састајао се најмање једанпут у два месеца. „Дужност управног одбора била је да води све послове друштва, и да

---

⁵ Друштво пријатеља музеја 1953-54, *Правила Друштва пријатеља музеја Града Ваљева*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:108/д

⁶ У Управни одбор су изабрани: Брана Вучићевић, управник Градске библиотеке; Александар Тараканов, професор; Марко Павићевић, пензионер; Благоје Чупаревић, професор; Богомир Јеремић, руководилац Музеја и Бранко Јовановић, службеник Среског суда. Друштво пријатеља музеја 1953-54, *Правила Друштва пријатеља музеја Града Ваљева*, 2, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:108/д

о своме раду подноси извештај Скупштини друштва. Он извршује скупштинске одлуке, доноси прописе о раду повереника друштва, сазива годишњу Скупштину и предлаже дневни ред.”⁷ За председника Управног одбора именован је Брана Вучићевић, за потпредседника Бранко Јовановић, за секретара Богомир Јеремић, а за благајника Благоје Чупаревић.

За разлику од управног, Надзорни одбор су чинила 3 члана: Милинко Јовановић, Владан Богдановић и Света Пајевић. “Дужност Надзорног одбора је била да прегледа материјално и финансијско пословање друштва, пословање управног одбора и да о томе подноси извештај скупштини.”⁸ Његове седнице су се одржавале по потреби, а одлуке постајале пуноважне ако је на седници била присутна већина чланова.

По среским местима и у селима, друштво је имало своје поверенике који су радили по његовим правилима и по налогу управног одбора који их је и бирао. На скупштини су имали право учешћа као и редовни чланови, а на седницама управног одбора њихова улога је била саветодавна.

Друштво је имало и одређена материјална средства која је остваривало преко: уписнина, чланарина, прихода од приредби, предавања, публикација као и кроз субвенције и дотације народних власти, предузећа, задужбина и легата. Новац се улагао на уложну књижицу отворену код филијале Народне банке у Ваљево. Сталну пуномоћ за подизање новца по штедним књижицама имао је благајник Душан Томић.⁹

Поред Правила, Друштво је донело и свој Програм рада. На основу тог програма помагаће Музеј на следећи начин: “Обавештава ће га, својом иницијативом, или по његовом тражењу о новим открићима културно-историјских споменика, о значајним појавама у народном животу и сл.напр. ако сазна да се на неком месту приликом каквог копања наишло на остатке насеља или друге трагове људског живота и културне активности из прошлости, одмах ће обавестити Музеј и поступити по њего-

⁷ Друштво пријатеља музеја 1953-54, *Правила Друштва пријатеља музеја Града Ваљево*, 2, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:108/д

⁸ Исто, 3.

⁹ Друштво пријатеља музеја 1953-54, *Српска комунална банка Ваљево, Уложна књижица бр.294*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:108/д

вом упутству. Тако исто, ако сазна да се негде налазе, макар и у приватном поседу, слике уметничке или културне историјске вредности, архиве, стари рукописи, књиге о томе ће обавестити музеј. Ако сазна да има особитих установа и обичаја у народном животу или оруђа или технолошких поступака о томе ће обавестити Музеј.”¹⁰ Такође, организоваће колективне посете Музеју, стараће се о популарисању музејског и научног рада и радити на културном подизању народа.

Од оснивања па до краја 1954. Друштво је имало 80 редовних чланова чији је допринос био огроман. „Управо тада је пронађена застава из Првог српског устанка у цркви Грачаници, недалеко од места Поћута код Ваљева и од црквене општине Грачанице добијена на поклон. Ова интересантна застава на три пера црвено-плаво-црвено, са сачуваном жутом кићанком, белим крстом са црвеним оцилима и белом круном изнад које је аплицирана сабља, представља куриозитет јер је израђена у народу, руком, за потребе устаника.”¹¹ Средином 1953. Музеј је набавио оружје кнеза Раке Тешића, оригинални рукопис песника Милана Ракића, његовог потомка, као и бајонет из ратова 1914. и 1915.

Друштво пријатеља Музеја постојало је до 1958.

Недеља музеја

Једна од активности Друштва пријатеља музеја била је и организација манифестације „Недеља музеја” која је имала међународни карактер, а покренута је од стране УНЕСКО-а. „Драги другови, обавештавамо Вас да су наши резултати а посебно форме предвиђене и остварене за време ‚Недеље музеја’ у Југославији из октобра 1954. узете као основа плана који је УНЕСКО разаслао свим националним комисијама за организацију прве међународне ‚Недеље музеја’ за 1955. годину”¹². Савез музејско-

---

¹⁰ Друштво пријатеља музеја 1953-54, *Програм рада Друштва пријатеља Народног музеја Града Ваљева*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:108/д

¹¹ Драгана Лазаревић Илић, *Рад Архива и Музеја од оснивања до 1965. године*, Ваљево 1945-1965, саопштења са научног скупа Развој Ваљевског краја 1945-1965, Ваљево 1997, 246-7.

¹² Извештај о раду 1955, *Прослава Недеље музеја*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:16/п

конзерваторских друштава ФНРЈ послао је Ваљевском музеју допис са планом и шемом по којој је требало организовати поменућу прославу и по завршетку исте, извештај, о спроведеним активностима послати Друштву музејско-конзерваторских радника. Извештај је био у виду анкете са следећим садржајем:

1. „Број посетилаца музеја за сваки дан за одрасле: у музејима, на изложбама, на предавањима у музеју, на предавањима ван музеја, на филмовима...

2. Број сати у које је музеј био отворен- од колико до колико сати; укупан број часова за време Недеље музеја.

3. Преглед свих приредба: тематске изложбе; предавања у музеју; предавања ван музеја; филмови итд.

4. Преглед штампе и радио емисија: назив чланка/доставити из новина; трајање радио емисија.

5. Колике и које су пропагандне мере биле предузете: плакати; огласи; дијапозитиви; разгласне станице; транспаренти и сл.

6. Посебне активности, новине у музеју: отварање нових одељења, преуређење поставки; оснивање клубова итд.

7. Екскурзије: број учесника; које екскурзије?

8. Конкурси и награде

9. Број и опис пропагандних излога

10. Фотографије: излога; изложбених поставки, публике, предавања и сл.

11. Публикације, проспекти и каталози издати за време „Недеље музеја”

12. Остало.“¹³

У Ваљеву она се обележавала од 1954. па закључно са 1958. Прве две године се одржала у мају, а касније у октобру. Ради се о покретним тематским изложбама са аутентичним материјалом којим је Музеј располагао, а биле су приказане и у неким мањим местима. Једна таква постављена је септембра 1954. под називом “Ваљево у борби и изградњи”, коју је организовао Срески одбор ССРН Ваљева, поводом десетогодишњице ослобођења ваљевског краја. Музеј је за посетиоце био отворен сваког дана од 9-13 часова и од 15-19 часова. „Преко разгласне станице сваког дана

¹³ Извештај о раду 1955, *Савез музејско-конзерваторских друштава ФНРЈ-Прослава “Недеље музеја” 1-2*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:16/п

објављивано је да је Музеј града Ваљева отворен за посетиоце у напред наведеном времену и да је улаз бесплатан.”¹⁴

За 1955, одређено је да Недеља буде одржана од 15. до 22. маја. У листу Напред од 20. маја поводом ових дешавања објављен је чланак „Музеји-чувари културе”. Одржано је пет предавања. Три у музеју 17, 19. и 21. маја са темом Музеји и школе” и на њима је присуствовало 275 ђака, и два изван: у Вишој Мешовитој гимназији: „Историја Музеја код нас”, присуствовало 185 ученика и на Народном Универзитету града Ваљева 16. маја са темом: “Сујеверје- Наука и наш народни живот” присуствовало је 40 слушалаца. Током ове недеље, а у сарадњи са Етнографским музејом из Београда постављена је изложба „Народна ношња Ваљева и Ваљевске околине”, аутора Љубисава Петровића, етнолога.

Број посетилаца Музеја износио је у категорији школска омладина 524, а одраслих 191.

У 1956. била је од 8-14. октобра. Кустос-етнолог Видосава Милосављевић одржала је предавања са темом: „Надрилекарство и сујеверје”, где је говорила о вештицама, демонима, вилама, вампирима, покушајима лечења под веома нехигијенским условима, о сујеверју од рођења до смрти. Отворена је и изложба на ову тему, материјал је добијен од Етнографског музеја из Београда, а поставили су је Ђорђе Тешић, кустос Етнографског музеја и већ поменута Видосава Милосављевић. Изложбу је посетило 5.499 грађана у Ваљеву. После затварања изложба је кренула у села: Поћуту, Дивце и Мионицу, где ју је видео 3.671 становника, што је заједно са посетиоцима из Ваљева износило 9.170 лице.

Следеће, 1957. трајала је у периоду од 6. до 13. октобра. У основним школама одржана су предавања о основним појмовима рада Музеја и приказани филмови о музејима, преко магнетофона са киноапаратуром од 16 мм за ученике средњих школа, а на уској траци уз претходно излагање о пореклу, значају и развоју музеја уопште и о проблематици Ваљевског музеја за предузећа са већим бројем радника: Крушик, Стеван Филиповић и Кожара. „Чланци за локални лист Напред: укратко о Недељи музеја- затим теме: Рад у Музеју са најмлађима; О значају рада у

---

¹⁴ Извештај о раду 1955, *Извештај о постигнутим резултатима у оквиру “Недеље музеја” 10.6.1955*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр.16/п

Музеју на очувању и проучавању предмета из периода НОБ-а.¹⁵ Једна од активности била је аранжирање излога код „Воћара” са етнографским материјалом и легендама о његовом значају. „Службеник Музеја за рад на етнологији краја пружио је помоћ Женској стручној школи у настави за одржавање методске јединице „Кројеви женске народне одеће”, 8. октобра у II-1 и II-2 разреду, приказујући делове и комплете женске народне одеће, које је демонстрирао и тумачио”.¹⁶ Десетог октобра, у Дому културе приказани су филмови „Злато и сребро Задра” и „Шта је споменик културе” пред око 200 грађана, а дванаестог, на отвореном око 400 грађана је присуствовало приказивању два филма: „Пут мира” и „Ваљевска нахија”.

Током 1958, Недеља музеја је одржана од 12. до 19. октобра. Урађена су два плаката на којима је назначено време трајања манифестације, радно време музеја са посетиоцима као и то да је улаз бесплатан. „На отвореном простору, у улици Војводе Мишића, 14. октобра, са почетком у 13:30 часова, у сарадњи са гарнизонам ЈНА Ваљево пројектовани су филмови: ‘Заставе наше славе’ (приказује борбу нашег народа за слободу, од Косова до победе НОБ); ‘Средњовековни епос у камену’ (приказује надгробне споменике – стећке у Босни и Херцеговини и упознаје са културом мртвих код Богумила); ‘Обедска бара’ (приказује живот птичије колоније-природе реткости на Обедској бари). Било је око 400 гледалаца по пројекцији.”¹⁷ Наредног дана, 15. октобра, у сали Дома културе одржано је вече поводом „Недеље музеја”. Богомир Јеремић управник Ваљевског музеја говорио је о значају обележавања овакве недеље као и значају споменика културе и потреби њихове заштите. Публику је чинило око 300 ученика средњих школа и њихових наставника.

¹⁵ Планови, Извештаји, Записници са седница Савета и Стручног већа 1957, *Програм Недеље Музеја од 16-13.октобра 1957*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр: 15/п

¹⁶ Планови, Извештаји, Записници са седница Савета и Стручног већа 1957, *Културно-просветна и пропагандна активност Музеја у 1957*, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр: 15/п

¹⁷ Планови, извештаји 1958.године, *Извештај о раду Народног музеја Ваљево у току Недеље музеја 12-19.октобра 1958.године*, 1, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:42/п

Број посетилаца и састав посете, у току ове недеље је следећи: „Одраслих-појединачне посете: радника 55; земљорадника 144; службеника 35. Посетилаца са стране (изван територије нашег Среза) 41. Свега одраслих: 275.

Ђаци: појединачне посете 145, колективне посете 412, укупно: 557; Војници: колективне посете 600, појединачних није било.

Укупно посетилаца у току Недеље музеја: 1432; просек укупних посета за један дан износи: 204 посетиоца; просек само појединачних посета одраслих за један дан износи: 40 посетилаца.”¹⁸

---

¹⁸ Планови, извештаји 1958.године, *Извештај о раду Народног музеја Ваљево у току Недеље музеја 12-19.октобра 1958.године*, 2-3, Стручни архив Народног музеја Ваљево, ф.бр:42/п

